

POSTANOWIENIE

Dnia 10 stycznia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania D. Z.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanych G. SA i M. Sp. z o. o.
o podleganie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu umowy o pracę nakładczą,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 stycznia 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 kwietnia 2011 r.,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2011 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację D. Z. od wyroku z dnia 30 kwietnia 2010 r. Sądu Okręgowego, którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od decyzji z dnia 26 października 2009 r. stwierdzającej, że wnioskodawca nie podlegał ubezpieczeniom społecznym w okresie od 1 czerwca 2006 r. do 11 marca 2008 r. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę nakładczą z płatnikiem składek „M.” Spółką z o.o.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił: I. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 83 § 1 k.c., przez jego błędne zastosowanie skutkiem przyjęcia, iż umowa o pracę nakładczą była zawarta dla pozoru, a strony

umowy złożyły oświadczenia pozorne, 2) art. 58 § 2 i art. 83 § 1 k.c., poprzez uznanie, że zawarta umowa o pracę nakładczą jest nieważna jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, 3) naruszenie art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 9 ust. 2 i art. 18 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 2 Konstytucji RP, poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że zawarta przez ubezpieczonego umowa o pracę nakładczą z płatnikiem składek jest nieważna, 4) art. 65 § 2 k.c., poprzez pominięcie, iż przy dokonywaniu wykładni treści umowy należy badać zgodny zamiar stron, cel umowy, w świetle dosłownej treści umowy; zamiarem stron oraz ich celem było zawarcie umowy o pracę nakładczą rzeczywiście zobowiązującą strony do określonych czynności, co jednocześnie przesądza o braku pozorności dokonanej czynności prawnej, 5) art. 353¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie pomimo oczywistej konieczności, w szczególności poprzez nieuwzględnienie okoliczności, że strony były uprawnione zawrzeć umowę o pracę nakładczą, nadać jej treść, w granicach wymagań określonych art. 353¹ k.c., 6) art. 9 ust. 2 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 18 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych i w związku z art. 2 Konstytucji RP, poprzez błędną wykładnię i oczywiście niewłaściwe zastosowanie w okolicznościach rozpoznawanej sprawy, albowiem osoba spełniająca warunki do objęcia obowiązkowymi ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z kilku tytułów, o których mowa również w treści art. 6 ust. 1 pkt 5, jest objęta obowiązkowo ubezpieczeniami z tego tytułu, który powstał najwcześniej; natomiast z pozostałych tytułów może być objęta ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi lub zmienić tytuł do ubezpieczeń, a w przypadku zaistnienia zbiegu tytułu do ubezpieczeń społecznych z pozarolniczej działalności gospodarczej z tytułem związanym z wykonywaniem określonej umowy osoba ubezpieczona może wybrać tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym, a prawo wyboru nie jest uwarunkowane w systemie ubezpieczeń społecznych żadnymi dodatkowymi wymogami, 7) § 3 ust. 1, § 4 i § 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. w sprawie uprawnień pracowniczych osób wykonujących pracę nakładczą w związku z art. 31 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, poprzez wyinterpretowanie z aktu prawa o randze rozporządzenia obowiązku ubezpieczonego w dziedzinie prawa

ubezpieczeń społecznych polegającego na nakazaniu spełnienia dodatkowego warunku nieprzewidzianego przez ustawę w celu skorzystania z możliwości wyboru umowy o pracę nakładczą jako alternatywnego tytułu ubezpieczenia społecznego, 8) § 3 i § 27 rozporządzenia z 31 grudnia 1975 r. w sprawie uprawnień pracowniczych osób wykonujących pracę nakładczą, co doprowadziło do ustalenia, że aby umowa o pracę nakładczą mogła stanowić podstawę do wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne to wykonawca musi uzyskiwać dochód w wysokości co najmniej 50% najniższego wynagrodzenia określonego w przepisach szczególnych, 9) art. 6 k.c. w związku z art. 232 k.p.c., poprzez niewłaściwe zastosowanie i pominięcie faktu, że to na organie rentowym spoczywał ciężar dowodu oraz obowiązek dowodzenia w zakresie wykazania okoliczności, na które się powoływał: II. naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy, a w szczególności: 1) art. 233 § 1 k.p.c., poprzez naruszenie granic swobodnej oceny dowodów i dowolne przyjęcie, że umowa została zawarta przez ubezpieczonego wyłącznie w celu pozyskania dodatkowego tytułu do ubezpieczenia społecznego, a nie w celu świadczenia pracy i nabycia wierzytelności w postaci wynagrodzenia, 2) art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., poprzez niewyjaśnienie w zaskarżonym wyroku podstawy prawnej wyroku - podstawy przypisania czynności prawnej dotkniętej sankcją bezwzględnej nieważności, jak również poprzez zaniechanie ustosunkowania się do wszystkich zarzutów podniesionych w treści apelacji.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, a w przypadku uwzględnienia jedynie podstawy skargi kasacyjnej naruszenia prawa materialnego - o zmianę zaskarżonego wyroku w całości oraz zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i uwzględnienie odwołania poprzez uznanie, iż wnioskodawca podlegał w spornym okresie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę nakładczą zawartej z płatnikiem składek.

Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania uzasadniony został występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzebą wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności

w orzecznictwie sądów, wymagających odpowiedzi na pytania: 1) czy w obowiązującym stanie prawnym, w tym mając na uwadze cel systemu ubezpieczeń społecznych, ale również zasadę poszanowania praw nabytych oraz wzgląd na zasadę pewności prawa pozytywnego należy uznać, że w sytuacji, w której nakładca zobowiązany jest zapewnić wykonawcy tak w umowie jak i faktycznie taką ilość pracy, która zapewni mu osiągnięcie przychodu w wysokości co najmniej 50% najniższego wynagrodzenia i w sytuacji, w której nakładca zapewnia wykonawcy wynagrodzenie a wykonawca świadczy pracę w ilości, która nie daje podstaw do uzyskania co najmniej połowy minimalnego wynagrodzenia należnego pracownikowi, to czy można uznać, że umowa o pracę nakładczą jest nieważna skutkiem niezrealizowania jej koniecznych postanowień (§ 6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z 1975 r. nie uznaje takiej umowy za nieważną); jednocześnie skarżący stwierdził, że „powyższe zagadnienie (...) kwalifikuje również jako zarzut kasacyjny oczywiście uzasadniony w trybie art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.”; 2) „czy w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych organ rentowy, który kwestionuje doniosłość prawną (skuteczność, ważność) umowy o pracę nakładczą poprzez zanegowanie wysokości opłacanych składek z tytułu ubezpieczeń społecznych, a sprawa podlega ogólnym zasadom rozkładu ciężaru dowodu, tj. zgodnie z regułą określoną w art. 6 k.c. (a zatem to organ rentowy powinien wszechstronnie wykazać zasadność swojego stanowiska), czy też powyższe tworzy swoiste domniemanie nieprawidłowości regulowania przez ubezpieczonego składek na ubezpieczenia społeczne co implikuje uznanie, iż w takim przypadku na ubezpieczonym spoczywa ciężar udowodnienia ekscpcji i faktów wskazujących na niezasadność stanowiska przyjętego przez organ rentowy”; 3) jak należy kwalifikować umowę o pracę nakładczą, w której co prawda strony określają minimalną miesięczną ilość pracy w ten sposób aby jej wykonanie zapewniało co najmniej 50% najniższego wynagrodzenia określonego przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej na podstawie art. 77⁴ pkt 1 k.p., a następnie strony nie realizują zobowiązania z umowy w zakresie, który uprawnia do nabycia prawa do wynagrodzenia w wysokości gwarantowanej ilością pracy, to czy w takim wypadku zasadnym jest twierdzenie, iż umowa taka nosi znamiona pozornej; 4) czy przy ocenie ważności umowy o pracę nakładczą i zobowiązań z niej wynikających,

w zakresie ustalenia wynagrodzenia za pracę nakładczą mają zastosowanie odpowiednio (wprost) przepisy traktujące o minimalnym wynagrodzeniu za pracę ustalone wedle kryteriów zawartych w ustawie z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz. U. z 2005 r. Nr 157, poz. 1314), czy też ma zastosowanie wyłącznie zasada określona w art. 25 powołanej ustawy, tj. stosownie do umów o pracę nakładczą byłaby to kwota 380 zł (50% z kwoty 760 zł).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 398⁴ § 2 k.p.c. wymaga, aby wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowił odrębny element pisma niezależny od przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Uzasadnienie wniosku natomiast powinno nawiązywać do przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Spełnienie wymagania z art. 398⁴ § 2 k.p.c. powinno zatem przybrać formę wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wskaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadni, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek. Poprzestanie w tym zakresie na sformułowaniu podstaw kasacyjnych i ich uzasadnieniu jest niewystarczające, bo chociaż przy konstruowaniu obu wymaganych elementów skargi argumenty mogą być podobne, to Sąd Najwyższy bada je na różnych etapach postępowania kasacyjnego.

Z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wynika konieczność nie tylko powołania się na okoliczność, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, ale również wykazania, że przesłanka ta rzeczywiście zachodzi. Oznacza to, że skarżący musi wskazać, w czym - w jego ocenie - wyraża się „oczywistość” zasadności skargi oraz podać argumenty wykazujące, że rzeczywiście skarga jest uzasadniona w sposób

oczywisty. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi bowiem wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, czyli że jej zarzuty są zasadne „na pierwszy rzut oka” (*prima facie*) i w sposób oczywisty prowadzą do uznania zaskarżonego wyroku za błędny i jego wzruszenia (por. między innymi postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, niepublikowane i orzeczenia tam powołane). Jest tak dlatego, że o ile dla uwzględnienia skargi kasacyjnej wystarczy, iż jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla jej przyjęcia do rozpoznania koniecznej jest wykazanie kwalifikowanej podstawy naruszenia konkretnych i powołanych w podstawach kasacyjnych przepisów prawa materialnego lub procesowego widocznej przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez wdawania się w pogłębioną analizę prawną. W tym zakresie skarżący z jednej strony wskazuje na niewątpliwe i ewidentne - w jego ocenie - naruszenie przez Sąd drugiej instancji „art. 58 § 1 i 2 w związku z art. 83 § 1 k.c., a nade wszystko § 3 i § 6 rozporządzenia”, z drugiej zaś - formułuje jednocześnie na tle poruszanej kwestii wątpliwości prawne jego zdaniem tak istotne, że wymagające zaangażowania Sądu Najwyższego. Już tylko ta okoliczność przesądza o niemożności uznania, że skarżący zdołał wykazać oczywistą zasadność skargi kasacyjnej z uwagi na oczywistą obrazę wskazanych wyżej przepisów.

Zagadnieniem prawnym jest zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego lub uregulowaniem prawnym, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno zatem nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane, i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero bowiem wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem "prawnym" oraz czy jest to zagadnienie "istotne" (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004, nr 9, poz. 158; z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004, nr 7-8, s. 51). Ponadto rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego nie

może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty skarżącego skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów. Inaczej mówiąc, twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. np. postanowienie z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468). Problem przedstawiony w skardze, a odnoszący się do pozorności czynności prawej w rozumieniu art. 83 § 1 k.c., był już wielokrotnie wyjaśniany przez Sąd Najwyższy w orzeczeniach, w których przyjęto, że ustalenie treści a także wad oświadczenia woli (pozorności) jest okolicznością faktyczną, podlegającą ustaleniu przez sądy merytoryczne. W szczególności, pozorna umowa o pracę nakładczą, na podstawie której jej strony nie miały zamiaru i nie realizowały konstrukcyjnych cech (elementów) tego zobowiązania, dotyczących rozmiaru wykonywanej pracy w ilości gwarantującej wynagrodzenie w wysokości co najmniej połowy minimalnego wynagrodzenia za pracę, nie stanowi tytułu podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym osób wykonujących pracę nakładczą (tak między innymi w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r., I UK 318/08, LEX nr 707859; z dnia 3 września 2010 r., I UK 91/10, LEX nr 653668 i z dnia 13 października 2010 r., II UK 105/10, LEX nr 687035). Pozorność umowy jest skutkiem określonych ustaleń faktycznych dotyczących stanu świadomości stron (zamiaru) a te ustalenia wyłączone są spod kontroli kasacyjnej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 listopada 1996 r., II UKN 9/96, OSNAPiUS 1997 nr 11, poz. 201; z dnia 23 stycznia 1997 r., I CKN 51/96, OSNC 1997 nr 6-7, poz. 79; z dnia 18 maja 2006 r., II UK 164/05, PiZS 2006 nr 9, s. 33; z dnia 28 kwietnia 2010 r., II UK 334/09, LEX nr 604221). Skarżący nie wykazuje również, jakie znaczenie dla wyniku sprawy miałyby mieć rozstrzygnięcie pozostałych konstruowanych przez niego wątpliwości, skoro po pierwsze - z wiążących Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹³ § 2 k.p.c. ustaleń wynika, że „już w chwili zawierania umowy strony miały pełną świadomość tego, że umowa ta nie będzie realizowana, na co obie strony

godziły się”, a „fakt zawarcia tej umowy miał jedynie na celu wywołanie mylnego przekonania organu rentowego, jakoby strony zawarły i realizowały ważną umowę o pracę nakładczą”, a po drugie - sąd rozstrzyga sprawę według właściwego prawa materialnego na podstawie koniecznych ustaleń faktycznych niezależnie od tego, która ze stron przedstawiła wnioski dowodowe zgodnie z regułą rozkładu ciężaru dowodu (tak między innymi w wyroku z dnia 24 sierpnia 2010 r., I UK 74/10, LEX nr 653664). Nie budzi również żadnych wątpliwości, że to na organie rentowym, który przyjął zgłoszenie do ubezpieczenia i nie kwestionował tytułu tego zgłoszenia oraz przyjmował składki, spoczywa ciężar dowodu, że strony umowy o pracę złożyły fikcyjne oświadczenia woli (por. np. wyrok z dnia 15 lutego 2007 r., I UK 269/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 78).

Z powyższych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.